

Robert Wiluś

ROZWÓJ PRZESTRZENNY, MORFOLOGIA I FIZJONOMIA
OSIEDLA LETNISKOWEGO JASTRZĘBIA GÓRA

LE DÉVELOPPEMENT SPATIAL, LA MORPHOLOGIE
ET LA PHYSIONOMIE
DE LA COLONIE ESTIVALE DE JASTRZĘBIA GÓRA

1. WSTĘP

Jastrzębia Góra należy do grupy największych i najbardziej znanych kąpielisk nadmorskich województwa gdańskiego. Od momentu powstania aż po dzień dzisiejszy pełni ona funkcję wypoczynkową. Turystyka związana z wypoczynkiem pobytowym nad morzem była przyczyną założenia a następnie rozwoju przestrzennego tej miejscowości.

Celem opracowania jest weryfikacja hipotezy o istnieniu silnego wpływu turystyki wypoczynkowej na rozwój przestrzenny badanego osiedla letniskowego. Analiza morfologiczna i fizjonomiczna, zdaniem autora, może stać się wyznacznikiem okresów rozwoju Jastrzębiej Góry, jak również wyjaśnieniem obecnego układu przestrzennego i funkcji poszczególnych części osiedla. Będzie to zarazem przyczynek do ogólniejszego poznania wpływu turystyki wypoczynkowej na rozwój przestrzenny kąpielisk morskich.

W 1985 r. w Jastrzębiej Górze zamieszkiwało 885 stałych mieszkańców. Podstawowym zajęciem tej ludności była praca w przedsiębiorstwach rybackich oraz zakładach przemysłowych znajdujących się głównie we Władysławowie i Pucku. W sezonie letnim większość mieszkańców zajmuje się dodatkowo obsługą ruchu turystycznego, wynajmując kwatery w swoich prywatnych domach.

W 1985 r. w Jastrzębiej Górze wypoczywało 57 207 turystów z całego kraju. Najwięcej wczasowiczów pochodziło z najbardziej uprzemysłowionych i zurbanizowanych regionów kraju (województwa: kato-

wickie — 10 998 osób, warszawskie — 8842 osoby, łódzkie — 5498 osób, krakowskie — 4085 osób, gdańskie — 1879 osób), których duże zakłady przemysłowe i instytucje posiadają tu swoje ośrodki wypoczynkowe. Ruch turystyczny w omawianej miejscowości ma charakter wybitnie sezonowy. Najwięcej osób przyjeżdża do Jastrzębiej Góry w okresie letnim (czerwiec—wrzesień, 50 135 osób — 87,6% całego ruchu turystycznego).

Również baza noclegowa tej miejscowości ma charakter sezonowy. Ponad 90% obiektów wypoczynkowych czynnych tu jest tylko w sezonie letnim. W 1985 r. w Jastrzębiej Górze zarejestrowano ogółem 10 402 miejsc noclegowych z tego 6766 w 50 ośrodkach wypoczynkowych oraz 3406 w kwaterach prywatnych. Pozostałe 230 miejsc noclegowych znajdowało się w obiektach turystycznych powszechnie dostępnych (camping, motel i Dom Wycieczkowy FWP).

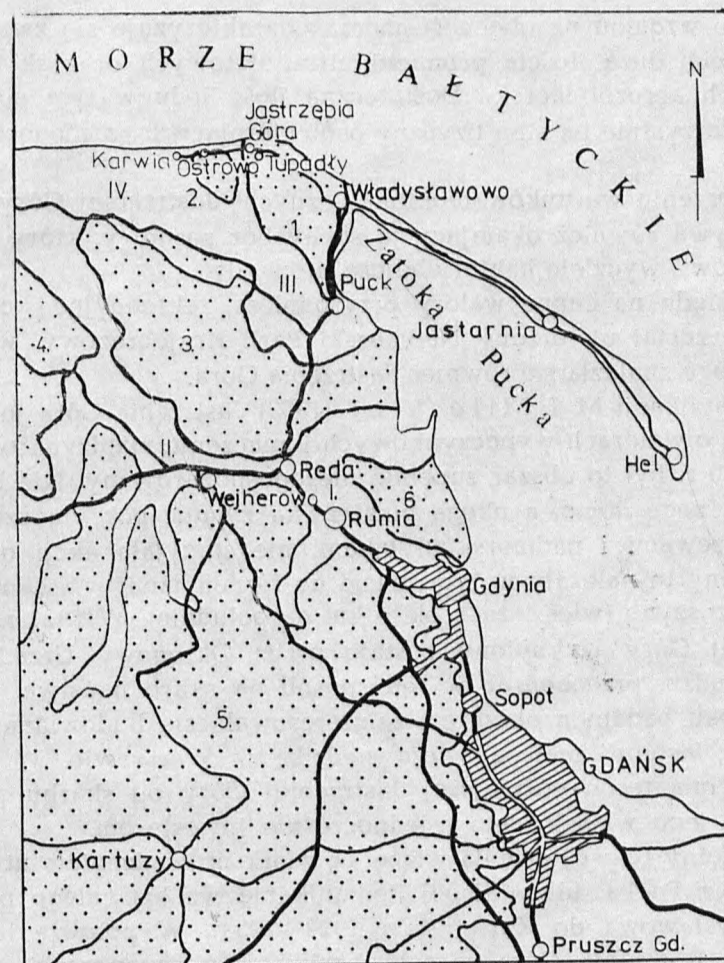
2. POŁOŻENIE ORAZ ZARYS HISTORII JASTRZĘBIEJ GÓRY

Jastrzębia Góra jest osiedlem nadmorskim województwa gdańskiego, położonym 10 km na zachód od centrum Władysławowa wzdłuż drogi kołowej prowadzącej z Władysławowa do Karwii. Od Gdańska, który jest największym ośrodkiem miejskim regionu, dzieli Jastrzębia Górę odległość 50 km. Pod względem fizyczno-geograficznym miejscowość leży w obrębie dużej jednostki geograficznej, którą jest Półwysep Kaszubski (B. Augustowski 1975). Cechą charakterystyczną rzeźby tego terenu jest głębokie porozcinanie pradolinami wysoczyzn pleistoceniowych, określanych tu mianem kęp. Omawiana miejscowość położona jest w północnym fragmencie Kępy Swarzewskiej.

Na terenie Jastrzębiej Góry występuje jeden typ krajobrazu nadmorskiego. Jest to wybrzeże klifowe, powstałe na skutek działalności abrazyjnej morza na stromo opadające zbocze Kępy Swarzewskiej. Wysokość tego klifu wynosi tu 33 m. n.p.m. Pod względem krajobrazowym jest to bardzo interesujący typ wybrzeża, rzadko występujący w Polsce. Stanowi on dużą atrakcję krajoznawczą na skalę krajową.

Leżąca na skraju Kępy Swarzewskiej Jastrzębia Góra zaliczana jest do najpiękniejszych kąpielisk nadmorskich na tzw. Jasnym Wybrzeżu. Popularność swą — zapoczątkowaną w lafach międzywojennych — zawdzięcza przede wszystkim malowniczości położeniu, urozmaiconej rzeźbie terenu z wysokim zalesionym brzegiem klifowym oraz czystej plaży nadmorskiej.

W analizie walorów wypoczynkowych miejscowości na uwagę zasługuje również klimat, a zwłaszcza jego właściwości bodźcowe. Po-

5 2.5 0 5 10 15km

1 2

A
 WYSOCZYNY

B
 PRADOLINY

1. Kępa Swarzewska
2. " " Ostrowska
3. " " Pucka
4. " " Łęborska
5. Wysoczyzna Półk. Kaszubskiego
6. Kępa Oksywska

- I. Pradolina Kaszubska
- II. " " Redy-Łeby
- III. " " Płutnicy
- IV. Równina Błot Przymorskich

Rys. 1. Położenie geograficzne Jastrzębiej Góry

1 — drogi główne, 2 — drogi inne, A — wysoczyzny, B — pradoliny

Situation géographique de Jastrzębia Góra

1 — grandes routes, 2 — autres routes; A — élévations du terrain, B — vallées mortes

wietrze ze względu na obecność morza charakteryzuje się zwiększoną wilgotnością, dużą ilością promieni ultrafioletowych oraz składników tworzących aerozol morski. Dostateczna ilość jodu w tym powietrzu wpływa korzystnie na stan fizyczny osób cierpiących na niedoczynność tarczycy.

W tworzeniu warunków bioklimatycznych¹ Jastrzębiej Góry pewną rolę odgrywa również okalający ją suchy bór sosnowy, który hamuje siłę wiatrów i wydziela bakteriobójcze fitoncydy.

Ze względu na cenne walory przyrodnicze, rekreacyjne i kulturowe w 1978 r. został utworzony Nadmorski Park Krajobrazowy, w granicach którego znalazła się również Jastrzębia Góra.

W klasyfikacji M. I. Mileskiej (1963) Jastrzębia Góra jest miejscowością o walorach wypoczynkowych i znaczeniu międzynarodowym.

Do 1920 r. był to obszar zupełnie niezagospodarowany. Nie było tutaj ani jednego domu, a uboga piaszczysta ziemia, pokryta częściowo lasem, krzewami i nadmorskimi łąkami nie sprzyjała akcji osiedleńczej. Tereny te należały w tym czasie do Heneumana, właściciela majątku Mieroszyno (wieś leżąca ok. 5 km na południe). W 1921 r. obszar Jastrzębiej Góry wykupiony zostaje przez Okręgowy Urząd Ziemi w Grudziądzu, przechodząc w ten sposób na skarb państwa. W tym samym roku badanym obszarem zainteresowała się Budowlana Spółka Akcyjna „Jastgór” mająca swoją siedzibę w Warszawie. W 1924 r. zakupuje ona teren późniejszej Jastrzębiej Góry od skarbu państwa stając się jego właścicielem i jednocześnie inwestorem.

Szczególny rozwój osiedla wiąże się z przeprowadzeniem utwardzonej drogi z Pucka, ułatwiającej komunikację wzdłuż całego pobraża od Władysławowa do Karwi (lata 1929—1934). W połowie lat trzydziestych Jastrzębia Góra zaczęła konkurować ze znanymi miejscowościami letniskowymi położonymi w górach.

Po drugiej wojnie światowej w wyniku przemian społecznych i ekonomicznych nastąpił rozwój zorganizowanych form wypoczynku. W zabudowie Jastrzębiej Góry zaczynają się pojawiać duże obiekty zakładowych ośrodków wypoczynkowych i kolonijnych. Rozwija się również szeroki zakres usług związanych z obsługą turystów.

W rozwoju przestrzennym osiedla najbardziej zaznaczyły się jednak lata siedemdziesiąte, które były okresem największego zainwestowania w zabudowę wypoczynkową, mieszkalną, mieszkalno-pensjonatową i letniskową.

¹ Pod pojęciem bioklimatu rozumiemy właściwości klimatu danej miejscowości bądź regionu rozpatrywane czy oceniane w aspekcie ich biologicznego oddziaływania (R. Leśko 1975).

W roku 1963 Jastrzębia Góra otrzymuje prawa osiedla (A. Sochacki 1977). W granicach nowo utworzonej jednostki administracyjnej znalazły się także wsie Karwia, Ostrowo, Rozewie i Tupadła. Na początku 1970 r. Tupadła wyłączono z obrębu wspomnianego osiedla (K. Podolski 1976).

W wyniku reorganizacji władz terenowych i nowego podziału terytorialno-administracyjnego, wprowadzonego od początku 1973 r. Jastrzębia Góra znalazła się w granicach administracyjnych miasta Władysławowa, którego częścią pozostaje do obecnej chwili.

Brak samodzielności administracyjnej Jastrzębiej Góry zmusił autora do wyznaczenia granic umownych terenu badań. Stanowią je:

- od zachodu linia zwartej zabudowy,
- od południa granica administracyjna miasta Władysławowa,
- od wschodu wolna przestrzeń pomiędzy Jastrzębią Górą a Rozewiem,
- od północy brzeg morski.

Wydzielony w ten sposób obszar o powierzchni całkowitej 2,06 km² obejmuje całość terenu zainwestowanego tradycyjnie nazwanego Jastrzębią Górą, nie obejmuje natomiast wsi, które do 1973 r. wchodziły w skład jednostki administracyjnej, jaką było osiedle Jastrzębia Góra. Tak przyjęty obszar, w dalszej części pracy, podzielony został, w oparciu o badania morfologiczne, na 5 jednostek przestrzennych.

3. FIZJONOMIA ZABUDOWY JASTRZĘBIEJ GÓRY

Częścią analizy morfologicznej osiedli są badania dotyczące fizjonomii zabudowy². Badania te koncentrują się na opisie oraz interpretacji zewnętrznych, widzialnych bezpośrednio w terenie cech krajobrazu osiedli, głównie zaś zabudowy (M. Koter 1974).

Na podstawie jednorazowej inwentaryzacji Jastrzębiej Góry, przeprowadzonej latem 1985 r., stwierdzono, iż zabudowa osiedla obejmuje 343 domy. Wśród budynków tych można było wyróżnić domki letniskowe, ośrodki wypoczynkowe, budynki usługowe oraz prywatne domy mieszkalne, mieszkalno-pensjonatowe i pensjonatowe.

Szczegółowa analiza architektury, wieku i funkcji umożliwiła autorowi wyodrębnienie 15 typów fizjonomicznych tworzących obraz zabudowy badanego osiedla (tab. I, II).

² Fizjonomia osiedla jest to nauka traktująca o budowie zewnętrznej osiedla, tj. o jego ogólnym obliczu, formach zabudowy oraz rodzajach użytych materiałów budowlanych z uwzględnieniem fizjografii terenu (M. Koter 1974).

Tabela I

Typy fizjonomiczne i wiek zabudowy Jastrzębiej Góry w 1985 r.
Types physionomiques et l'âge des constructions à Jastrzębia Góra en 1985

Typy i podtypy fizjonomiczne zabudowy	Wiek zabudowy														Ogółem	
	Age des constructions														Total	
	1920—1930		1931—1940		1941—1950		1951—1960		1961—1970		1971—1980		1981—1985		L	%
Types physionomiques des constructions	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%	L	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Drugie domy i domki letniskowe																
Wille modernistyczne z XX- -lecia międzywojennego	5	8,6	53	91,4											58	16,9
Dworki z XX-lecia międzywo- jennego	3	50,0	3	50,0											6	1,7
Małe obiekty letniskowe o róż- nicowanej architekturze			7	70,0							3	30,0			10	2,9
Typowe domki letniskowe							2	6,3	4	12,5	25	78,1	1	3,1	32	9,3
Ośrodki wypoczynkowe																
Duży zespół wypoczynkowy ty- pu hotelowego			4	15,4	2	7,7	2	7,7	6	23,1	11	42,3	1	3,8	26	7,6
Mały zespół wypoczynkowy ty- pu hotelowego	1	9,1					2	18,2	3	27,3	5	45,5			11	3,2
Zespół wypoczynkowy o indy- widualnym charakterze archi- tektury									1	33,3			2	66,7	3	0,9
Małe zespoły wypoczynkowe typu „bieda-budownictwo”											5	100			5	1,5

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Zabudowa usługowa																	
Pawilon usługowy								1	33,3			2	66,7			3	0,9
Kioski, stragany										4	18,2	9	40,9	9	40,9	22	6,4
Zabudowa mieszkaniowa																	
Zabudowa mieszkaniowa typu małomiasteczkowego			7	38,9		3	16,7	6	33,3	2	11,1					18	5,2
Typowe budynki jednorodzinne						2	2,2	6	6,7	14	15,7	52	58,4	15	16,9	89	25,9
Typowe budynki jednorodzinne o zróżnicowanej architekturze										9	23,7	17	44,7	12	31,6	38	11,1
Budynki jednorodzinne o in- dywidualnym charakterze ar- chitektury										1	12,5	2	25,0	5	62,5	8	2,3
Zabudowa mieszkalna typu pensjonatowego										3	21,4	9	64,3	2	14,3	14	4,1
Ogółem		9	2,6	74	21,6	7	2,0	19	5,5	47	13,7	138	40,2	49	14,3	343	100

Typy funkcjonalne i wiek zabudowy Jastrzębiej Góry w 1985 r.
Types fonctionnels et l'âge des constructions à Jastrzębia Góra en 1985

Typy funkcjonalne zabudowy Types fonctionnels des constructions	Zabudowa w poszczególnych przedziałach czasowych Nombre de bâtiments dans les années					
	1920—1940		1941—1970		1971—1985	
	N	%	N	%	N	%
Drugie domy, domki letniskowe	53	63,1	26	16,5	62	18,1
Ośrodki wypoczynkowe	4	4,8	30	19,0	50	14,6
Zabudowa usługowa	2	2,4	18	11,4	28	8,2
Zabudowa mieszkalna	25	29,7	84	53,1	203	59,1
Zabudowa mieszkalno-pensjonatowa z dominacją funkcji mieszkalnej			22	13,8	77	22,4
Zabudowa mieszkalno-pensjonatowa z dominacją funkcji pensjonatowej			8	5,1	90	26,2
Pensjonaty			6	3,8	16	4,7
Zabudowa mieszana (mieszkalno-pensjonatowo-usługowa)					6	1,7
Zabudowa czysto mieszkalna	23	27,4	46	29,1	12	3,5
Zabudowa zagrodowa	2	2,5	2	1,3	2	0,6
Ogółem	84	100,0	158	100,0	343	100,0

Pierwszymi formami zabudowy osiedla były domki letniskowe, które zapoczątkowały rozwój przestrzenny Jastrzębiej Góry. Styl oraz forma tego budownictwa od momentu powstania do okresu obecnego uległy znacznym przeobrażeniom. Przed drugą wojną światową budowano z reguły duże, wieloizbowe domy letniskowe o znacznej powierzchni użytkowej (od 115,2 m² do 143 m² — tab. III). Pod względem architektonicznym są to przykłady bardzo interesujące. Typ ten tworzą zróżnicowane w swym stylu wille modernistyczne jedno- lub dwukondygnacyjne. Starszy typ tych budynków wznoszony był na planie kwadratu, przeważnie jako dom dwukondygnacyjny, zwieńczony czterospadowym dachem krytym dachówką. Materiałem ścian były drewno, trzcina i tynk. Późniejszy typ wille modernistycznych (lata 1930—1939) charakteryzował się nieco odmienną architekturą. Były to zarówno jednokondygnacyjne jak i dwukondygnacyjne budynki, zwieńczone płaskim dachem krytym papą. W elewacji frontowej występowało charakterystyczne dla tych obiektów zaokrąglenie ściany. Niekiedy domy takie wyposażone

Tabela III

Zmiany powierzchni użytkowej indywidualnej zabudowy mieszkalnej
oraz wielkości działek w Jastrzębiej Górze (1920—1985)
Changements de la superficie utilitaire des maisons d'habitation privées
et de la grandeur des parcelles à Jastrzębia Góra (1920—1985)

Wyszczególnienie Spécification	1920—1930	1931—1940	1941—1950	1951—1960	1961—1970	1971—1980	1981—1985	Srednie ogólne Médiare total
1. Średnia powierzchnia ^a użytkowa budynku (m ²)	143	115,2	79,5	123,1	142,7	102,3	167,1	124,7
2. Średnia powierzchnia ^a działki (m ²)	1 310,5	1 010,0	870,0	1 072,0	871,6	839,3	781,0	964,9
3. Wskaźnik wykorzystania powierzchni działki przez powierzchnię budynku: 1/2 × 100 (%)	10,9	11,4	9,1	11,5	16,4	12,2	21,4	12,9

^a Średnia powierzchnia użytkowa budynku oraz powierzchnia działki zostały obliczone na podstawie materiałów znajdujących się w Urzędzie Miasta i Gminy we Władysławowie.

były w balkon lub taras. Materiałem ścian była w tym przypadku cegła. W 1985 r. było 58 willi modernistycznych z dwudziestolecia międzywojennego (16,9% ogółu zabudowy osiedla).

W pozostałej grupie drugich domów znalazły się zbudowane przeważnie po drugiej wojnie światowej nowe domki letniskowe o bardziej zróżnicowanej architekturze. Dużą rolę w tego typu obiektach odgrywały oszklone werandy, zapewniające zwiększony dopływ światła słonecznego do wnętrza domu oraz niewielkie tarasy. Zabudowa tego typu stanowiła 16,1% ogółu budynków letniskowych (10 domków letniskowych).

Bardzo ciekawym przykładem budownictwa letniskowego z lat międzywojennych były dworki, usytuowane wzdłuż górnej krawędzi klifu frontem w kierunku morza. Założone na symetrycznie rozwiązanym prostokątnym rzucie, mają zwartą bryłę z wysokim dachem. Część wyjściową tworzy ganek z portykiem i parzystą liczbą kolumn. Nad gankiem mieścił się najczęściej balkon. Do 1939 r. wybudowano 6 budynków tego typu (1,7% ogółu zabudowy).

Po drugiej wojnie światowej budownictwo letniskowe ma zupełnie inny charakter tak pod względem architektury, jak i stosowanych materiałów budowlanych. Zmieniły się trendy panujące w architekturze, zmieniła się mentalność, gusta a nade wszystko zamożność grup i jednostek społecznych, które stawały się inwestorami i posiadaczami drugich domów. Obecnie wznosi się z drewna małe domki letniskowe o wyglądzie altan oraz składane z drewnianych klepek małe domy letniskowe produkowane systemem przemysłowym. Mają one najczęściej wygląd prostopadłościennych lub ostrosłupościennych brył zwieńczonych jedno- lub dwuspadowym dachem, krytym papą lub eternitem. M. Drzewiecki (1980) zalicza tego typu obiekty do kategorii nowych lekkich konstrukcji przewidzianych w przyszłości do dyslokacji. Jest to najbardziej rozpowszechniony typ domku letniskowego w Jastrzębiej Górze. Do 1985 r. wzniesiono 32 takie domki (51,6% ogółu zabudowy letniskowej).

Kolejnym przykładem zabudowy osiedla powstałej w wyniku rozwoju turystyki są ośrodki wypoczynkowe. Pierwsze domy wczasowe powstały w Jastrzębiej Górze jeszcze w okresie międzywojennym. Były to najczęściej budynki dwu- i trzykondygnacyjne, zlokalizowane nad brzegiem morza, architekturą nawiązujące do współczesnych typowych ośrodków wypoczynkowych. Przed drugą wojną światową funkcjonowały tam 4 ośrodki wypoczynkowe. Największy rozwój tego typu zabudowy nastąpił jednak po drugiej wojnie światowej, kiedy to zakłady pracy oraz instytucje z całego kraju zakładały w Jastrzębiej Górze własne ośrodki wypoczynkowe. Obok dużych, kilkukondygnacyj-

nych zespołów (7,6% ogółu zabudowy) powstały niewielkie, bardziej kameralne obiekty (3,2% ogółu zabudowy). W obu przypadkach mają one jednak charakter hotelowy. Ze względu na wielkość i formę, budynki te stały się dominującymi formami fizjonomicznymi w architekturze całego osiedla. Cechami charakterystycznymi zabudowy tych ośrodków są: wysokość, zwartość bryły, duża ilość balkonów i tarasów ciągnących się rzędami wzdłuż każdej kondygnacji. Często w sąsiedztwie tych obiektów znajdują się pawilony mieszczące dodatkowe urządzenia, takie jak stołówki, świetlice, baseny itp. Spośród wszystkich ośrodków wypoczynkowych tylko 3 (0,9% ogółu zabudowy) wyróżniały się indywidualnym charakterem architektury. Dużą rolę w wyglądzie zewnętrznym tych obiektów odgrywają oszklone tarasy, łamane dachy, schody wychodzące na zewnątrz budynku itp. W trakcie inwentaryzacji zarejestrowano również zespoły wypoczynkowe typu „bieda-budownictwo” (L. A. Dębski 1974). Tworzą je wycofane z użytkowania wagony, kioski itp. obiekty szpecące i degradujące unikalny krajobraz nadmorski. W Jastrzębiej Górze było 5 tego typu ośrodków o niskim standardzie wypoczynku (1,5% ogółu zabudowy).

Rozwojowi turystyki w badanej miejscowości towarzyszył także rozwój podstawowego zakresu usług. Pod koniec lat pięćdziesiątych powstał przy skrzyżowaniu ulic Rozewskiej, Puckiej i Królewskiej duży pawilon usługowy mieszczący 6 sklepów różnej branży, pocztę sezonową, restaurację, bar i zakład usługowy. Do dnia dzisiejszego jest to nadal największa placówka usługowa osiedla. Obok dużego pawilonu usługowego, zwłaszcza w ostatnim okresie, pojawiło się także szereg kiosków, straganów oraz małych pawilonów gastronomicznych. Jest to bardzo charakterystyczny typ zabudowy usługowej w wielu nadmorskich miejscowościach letniskowych. Baza usługowa w tego typu zabudowie ma charakter sezonowy i czynna jest w okresie największego napływu turystów do Jastrzębiej Góry (czerwiec—wrzesień). Łącznie zabudowa usługowa użytkuje 25 obiektów o różnym standardzie i architekturze.

Najbardziej rozpowszechnioną formą zabudowy Jastrzębiej Góry są indywidualne budynki mieszkalne, mieszkalno-pensjonatowe i pensjonatowe. Pod względem architektonicznym są to bardzo zróżnicowane obiekty. W okresie międzywojennym pojawiła się zabudowa małomiasteczkowa o bardzo prostej konstrukcji i architekturze. Była ona reprezentowana przez budynki jednokondygnacyjne budowane na planie prostokąta, posiadające zwartą bryłę zwieńczoną dwuspadowym dachem. Materiałem ścian była cegła. Budynków o fizjonomii zabudowy małomiasteczkowej było w 1985 r. 18 (5,2% ogółu zabudowy),

z tego 7 (2,0%) pochodziło z okresu międzywojennego. Praktycznie w latach 1960—1969 zaniechano budowy tego typu domów.

Po drugiej wojnie światowej na dużą skalę rozwinęło się w Jastrzębiej Górze indywidualne budownictwo jednorodzinne. Powstało szereg typowych, wolno stojących domków jednorodzinnych, przypominających z wyglądu prostopadłocian. Architektura tych budynków jest mało zróżnicowana, nieciekawa i typowa dla całego kraju. Podstawowymi materiałami ścian są cegła i pustak. Płaski dach kryty jest papą oraz znajdującym coraz większe zastosowanie stropodachem. Do 1985 r. wybudowano 89 takich domów (25,9% ogółu zabudowy), z tego 52 (15,0%) w latach 1970—1979. W ostatnim okresie do architektury tych budynków zaczęto wprowadzać dodatkowe elementy, takie jak balkon, ganek, taras itp. Te uzupełnienia urozmaiciły nieco wygląd osiedla, a także podniosły standard mieszkaniowy. W okresie tym wybudowano również 8 prywatnych domów jednorodzinnych o indywidualnym charakterze architektury z łamanymi dachami, balkonami, tarasami, dużymi powierzchniami oszkleń oraz ze schodami wychodzącymi na zewnątrz budynku (2,3% ogółu zabudowy).

Duża koncentracja ruchu turystycznego w ostatnim okresie oraz znaczne korzyści materialne płynące z jego obsługi spowodowały, że większość stałych mieszkańców Jastrzębiej Góry zaczęła wynajmować pokoje turystom. Powstała w ten sposób baza kwater prywatnych. Zainteresowanie ludności osiedla recepcją ruchu turystycznego znalazło swoje odbicie także w fizjonomii zabudowy. Zaczęto budować domy znacznie ponad potrzeby stałych mieszkańców, przeznaczone do wynajmu większej liczby miejsc noclegowych w pokojach gościnnych. Cechą charakterystyczną tej zabudowy było dążenie jej właścicieli do zwiększenia powierzchni użytkowej. Jednym z symptomów tego zjawiska jest budowa domu z wysoką piwnicą, co daje dodatkową powierzchnię użytkową w pomieszczeniach piwnicznych przeznaczaną na pokoje mieszkalne oraz gospodarcze. W sezonie letnim w pomieszczeniach tych z reguły zamieszkuje właściciel wraz z rodziną, górne kondygnacje są przeznaczone na pokoje gościnne. Do roku 1985 wybudowano łącznie 70,9 budynków z wysoką piwnicą — 144% ogółu zabudowy (tab. IV). Ponadto wznosi się, zwłaszcza w ostatnim okresie lat siedemdziesiątych, prywatne domy mieszkalne budowane od podstaw z przeznaczeniem na obsługę turystów. Oprócz dużej powierzchni użytkowej (150—200 m²) tego typu budynki układem izb oraz wyglądem zewnętrznym nawiązują bardziej do małych zespołów wypoczynkowych typu hotelowego. Takich form zabudowy indywidualnej określonej mianem pensjonatowej było w Jastrzębiej Górze 14 (4,1% ogółu zabudowy).

Tabela IV

Wysokość indywidualnej zabudowy mieszkalnej w Jastrzębiej Górze w 1985 r.
 Hauteur des constructions privées à l'usage d'habitation à Jastrzębia Góra en 1985

Wyszczególnienie Spécification	Kondygnacje					ogółem au total
	Etages			3		
	1	2	2 + wysoka piwnica haute cave			
Liczba budynków	13	19	40	125	6	203
Dane procentowe	6,4	9,3	19,7	61,6	3,0	100

Łącznie zabudowa współczesnej (1985 r.) Jastrzębiej Góry składała się z 343 budynków zróżnicowanych fizjonomicznie w 15 typach. Budynki te pod względem funkcjonalnym podzielić można na 4 grupy:

- drugie domy i domki letniskowe — 62 budynki (18,1⁰/₀),
- ośrodki wypoczynkowe — 50 budynków (14,6⁰/₀),
- zabudowa usługowa — 28 budynków (8,2⁰/₀),
- zabudowa mieszkalna — 203 budynki (59,1⁰/₀).

4. JEDNOSTKI MORFOLOGICZNE JASTRZĘBIEJ GÓRY I ICH CHARAKTERYSTYKA

Cechą charakterystyczną układu przestrzennego Jastrzębiej Góry jest jego wydłużony, równoległy do brzegu morskiego kształt. Główną oś tego układu tworzą ulice Rozewska oraz w przedłużeniu Królewska. Stanowią one fragment drogi łączącej Władysławowo z Karwią, wybudowanej w latach 1929—1934.

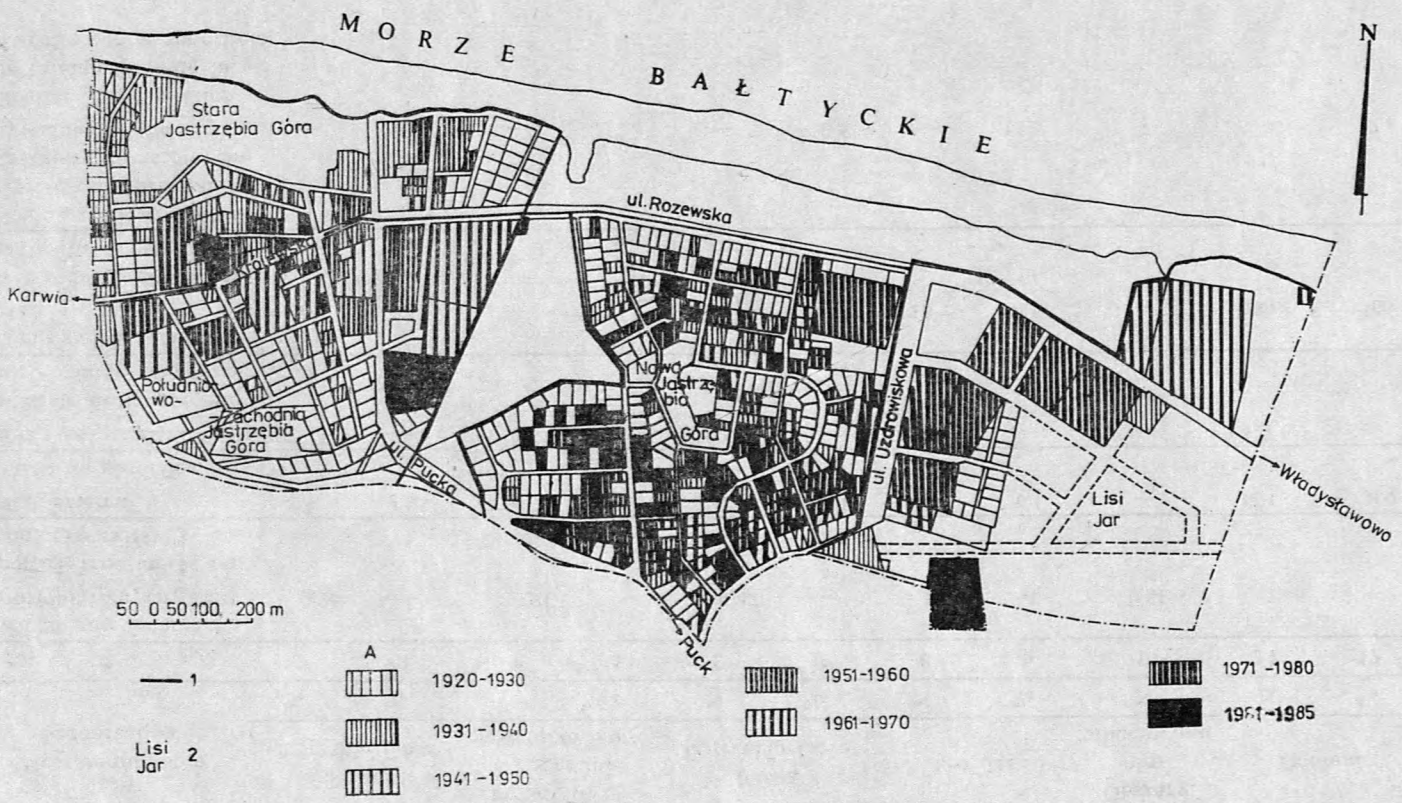
O rozwoju przestrzennym osiedla mówić można od 1921 r., czyli od momentu wybudowania pierwszego budynku. Podstawowym czynnikiem, który kształtował rozmieszczenie zabudowy była wtedy odległość od morza. Domy lokalizowano w pierwszej kolejności na obszarach położonych najbliżej brzegu morskiego. Były to tereny najbardziej atrakcyjne pod względem krajobrazowym i wypoczynkowym, dające możliwości częstszych kontaktów z morzem. W miarę dalszego rozwoju zabudowa przeniosła się na wolne tereny bardziej oddalone od morza, przez co mniej atrakcyjne. Kolejnym czynnikiem, który wpłynął na rozwój przestrzenny Jastrzębiej Góry było ukształtowanie powierzchni terenu. Ze względu na urozmaiconą rzeźbę terenu w południowej części osiedla, rozwój ten mógł się odbywać tylko w kie-

runku wschód—zachód. Kierunek ten jest zgodny z przebiegiem głównej osi układu przestrzennego miejscowości. Jedną z przesłanek lokalizowania nowych budynków na obszarze Jastrzębiej Góry były także stosunki własnościowe oraz plany zagospodarowania przestrzennego wyznaczające tereny dla indywidualnego budownictwa mieszkaniowego. Ten ostatni czynnik szczególnie zaznaczył się w koncentracji nowej indywidualnej zabudowy mieszkalnej.

Omówione czynniki kształtujące rozwój przestrzenny Jastrzębiej Góry doprowadziły do wykształcenia w obrębie układu przestrzennego 4 głównych jednostek morfologicznych, odrębnych pod względem fizjonomii i funkcji zabudowy oraz organizacji przestrzeni.

Pierwsza z nich obejmuje zachodnią, najstarszą część miejscowości, położoną najbliżej morza. Jest to Stara Jastrzębia Góra. Od strony wschodniej granicę tego obszaru wyznacza zasięg terenu parcelowanego, od strony południowej ulice Rozewska oraz Królewska. Z pozostałych stron omawianą jednostkę przestrzenną wyznaczają granice obszaru badań. Układ przestrzenny Starej Jastrzębiej Góry jest bardzo nieregularny, co wyraża się między innymi w zróżnicowanej wielkości działek. Obok dużych działek o powierzchni większej niż 1000 m² występują tu także mniejsze parcele, których powierzchnia nie przekracza 1000 m². Pierwsze z nich kształtem nawiązują do nieregularnych wieloboków. Usytuowane są głównie w południowej części badanej jednostki oraz nad brzegiem morza. Natomiast działki mniejsze mają kształt prostokątny. Tworzą one regularny i zwarty ciąg wzdłuż ulicy Bałtyckiej w zachodniej części Starej Jastrzębiej Góry.

Stara Jastrzębia Góra powstała w okresie międzywojennym w wyniku parcelacji terenów leśnych na cele wypoczynkowe. Powierzchnia tej jednostki morfologicznej wynosi 0,26 km² (tab. V). Spośród 87 działek tu zlokalizowanych (14,5%) 60 jest obecnie zagospodarowanych. Pod względem fizjonomicznym jest to jednostka bardzo zróżnicowana. Dominuje zabudowa letniskowa z okresu międzywojennego reprezentowana głównie przez wille modernistyczne starszego typu oraz dworki letniskowe. Znajdują się tu także przedwojenne domy wczasowe. W miarę oddalania od brzegu morskiego, w południowej części omawianej jednostki morfologicznej pojawiła się nowsza zabudowa z okresu powojennego, reprezentowana zarówno przez prywatne budownictwo jednorodzinne o funkcjach mieszkalnych i mieszkalno-pensjonatowych, jak też przez nowoczesne kilkukondygnacyjne zespoły wypoczynkowe typu hotelowego. Usługi zlokalizowane są punktowo przy ważniejszych ciągach pieszych i kołowych doprowadzających ruch turystyczny do plaży. Znajduje się tu także centrum usługowo-rekreacyjne całej miejscowości, na które składa się duży pawilon handlowo-

Rys. 2. Jednostki morfologiczne oraz wiek zabudowy w Jastrzębiej Górze w 1985 r.
 1 — granice jednostek morfologicznych, 2 — nazwy jednostek morfologicznych; A — wiek zabudowy (lata budowy domów)

Unités morphologiques et l'âge des constructions à Jastrzębia Góra en 1985
 1 — limites des unités morphologiques, 2 — noms des unités morphologiques; A — âge des constructions (les années de la construction des maisons)

Charakterystyka jednostek morfologicznych Jastrzębiej Góry
 Caractéristique des unités morphologiques de Jastrzębia Góra

Wyszczególnienie Spécification	Stara Jastrzębia Góra		Południowo- - Zachodnia Jastrzębia Góra		Nowa Jastrzębia Góra		Lisi Jar		Obszary nie- zabudowane	Ogółem	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	N	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Powierzchnia jednostek morfologicznych (km ²)	0,26	—	0,31	—	0,47	—	0,51	—	0,51	2,06	—
Superficie des unités mor- phologiques (km ²)											
Liczba działek	87	14,5	86	14,3	391	65,1	37	6,1	—	601	100
Nombre de parcelles											
Średnia pow. działki (m ²)	3 037,5	—	3 042,4	—	1 192,4	—	13 682,4	—	—	3 427,6	—
Superficie de la parcelle en moyenne (m ²)											
Liczba działek zabudowa- nych	60	17,7	58	11,2	226	66,7	15	4,5	—	339	100
Nombre de parcelles cou- vertes de constructions											
Wskaźnik wykorzystania pow. działki przez pow. użytkową zabudowy in- dywidualnej (%)	—	10,9	—	12,3	—	20,5	—	11,5	—	—	12,9
Indicateur d'exploitation de la superficie de la parcelle par la superficie											

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
utilitaire de la construction privée (%)											
Wille modernistyczne z XX-lecia międzywojennego	26	44,8	11	19,0	20	34,5	1	1,7	—	58	16,9
Villas modernes de la période d'entre deux guerres											
Dworki z XX-lecia międzywojennego	6	100	—	—	—	—	—	—	—	6	1,7
Petits manoirs de la période d'entre deux guerres											
Małe obiekty letniskowe o zróżnicowanej architekturze	2	20,0	—	—	8	80,0	—	—	—	10	2,9
Petites maisons estivales à l'architecture différenciée											
Typowy domek letniskowy Petite maison estivale type	3	9,4	2	6,3	27	84,3	—	—	—	32	9,3
Duży zespół wypoczynkowy typu hotelowego Grand ensemble de repos du type hôtelier											
	9	34,6	8	30,8	2	7,7	7	26,9	—	26	7,6
Mały zespół wypoczynkowy typu hotelowego Petit ensemble de repos du type hôtelier											
	1	9,3	4	36,4	5	45,5	1	9,0	—	11	3,2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Zespół wypoczynkowy o indywidualnym charakterze architektury	—	—	—	1	33,3	—	—	2	66,7	—	3	0,9
Ensemble de repos au caractère individuel de l'architecture												
Mały zespół wypoczynkowy typu „bieda-budownictwo”	—	—	—	2	40,0	3	60,0	—	—	—	5	1,5
Petit ensemble de repos du type „construction parcimonieuse”												
Pawilon usługowy	1	33,3	—	2	66,7	—	—	—	—	—	3	0,9
Pavillon de service												
Kioski, stragany	6	27,3	—	12	54,6	2	9,1	2	9,1	—	22	6,4
Kiosques, étalages												
Zabudowa mieszkaniowa typu małomiasteczkowego	1	5,6	—	5	27,8	9	50,0	3	16,7	—	18	5,2
Maisons d'habilitation du type provincial												
Typowe budynki jednorodzinne	5	5,6	—	1	1,1	83	93,3	—	—	—	89	25,9
Maisons type pour une seule famille												
Typowe budynki jednorodzinne o zróżnicowanej architekturze	5	13,2	—	1	2,6	32	84,2	—	—	—	38	11,2

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Maisons type pour une seule famille à l'architecture différenciée												
Budynki jednorodzinne o indywidualnym charakterze architektury	—	—	—	—	—	8	100	—	—	—	8	2,3
Maisons pour une seule famille au caractère individuel d'architecture												
Zabudowa mieszkaniowa typu pensjonatowego	1	7,1	—	—	—	13	92,9	—	—	—	14	4,1
Maisons d'habilitation du type de pension												
Razem	66	19,2	49	14,3	212	61,8	16	4,7	—	—	343	100
Au total												
Procentowy udział budynków pochodzących z okresu międzywojennego	—	63,3	—	39,5	—	—	14,6	—	13,3	—	—	24,2
Pourcentage de la participation des bâtiments construits pendant la période d'entre deux guerres												

-usługowy oraz skwer, usytuowane w południowo-wschodniej części Starej Jastrzębiej Góry.

Zupełnie odmienny charakter posiada druga z wydzielonych jednostek morfologicznych, leżąca na południe od poprzednio omawianej. Jest to Południowo-Zachodnia Jastrzębia Góra. Od północy granicę jej wyznaczają ulice Królewska i Rozewska, od wschodu linia ośrodków wypoczynkowych i zabudowy usługowej, a z pozostałych stron granice obszaru badań. Powierzchnia tej jednostki wynosi 0,31 km². Południowo-Zachodnia Jastrzębia Góra powstała w pierwszym okresie po drugiej wojnie światowej. Układ przestrzenny tej jednostki morfologicznej ma odmienny charakter niż poprzednia. Zlokalizowana jest tu prawie taka sama liczba działek, jak w Starej Jastrzębiej Górze, z tego tylko 38 parceli jest zagospodarowanych. Średnia powierzchnia działki wzrosła do 3642,4 m² (tab. III). Parcelacja obszaru Południowo-Zachodniej Jastrzębiej Góry na cele wypoczynkowe spowodowała, iż na większości działek zlokalizowano duże zespoły wypoczynkowe typu hotelowego, a także 4 małe zespoły wypoczynkowe znajdujące się w zabudowie pawilonów parterowych lub w campingach. Ośrodki te powstały głównie w okresie lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Obok domów wypoczynkowych, które dominują w tej jednostce morfologicznej, występują tu także wille modernistyczne nowszego typu (1930—1939). Rozmieszczone one są głównie wzdłuż ulicy Królewskiej oraz Radosnej (wschodnia część omawianej jednostki). Natomiast wzdłuż ulicy Puckiej wykształcił się ciąg usługowy biegnący prostopadle do brzegu morskiego, składający się z szeregu kiosków, straganów oraz małych pawilonów gastronomicznych. Inne typy zabudowy reprezentowane są w tej jednostce morfologicznej w niewielkim stopniu.

Układ przestrzenny tej części osiedla, ze względu na przewagę działek o dużych powierzchniach, określić można jako układ blokowy.

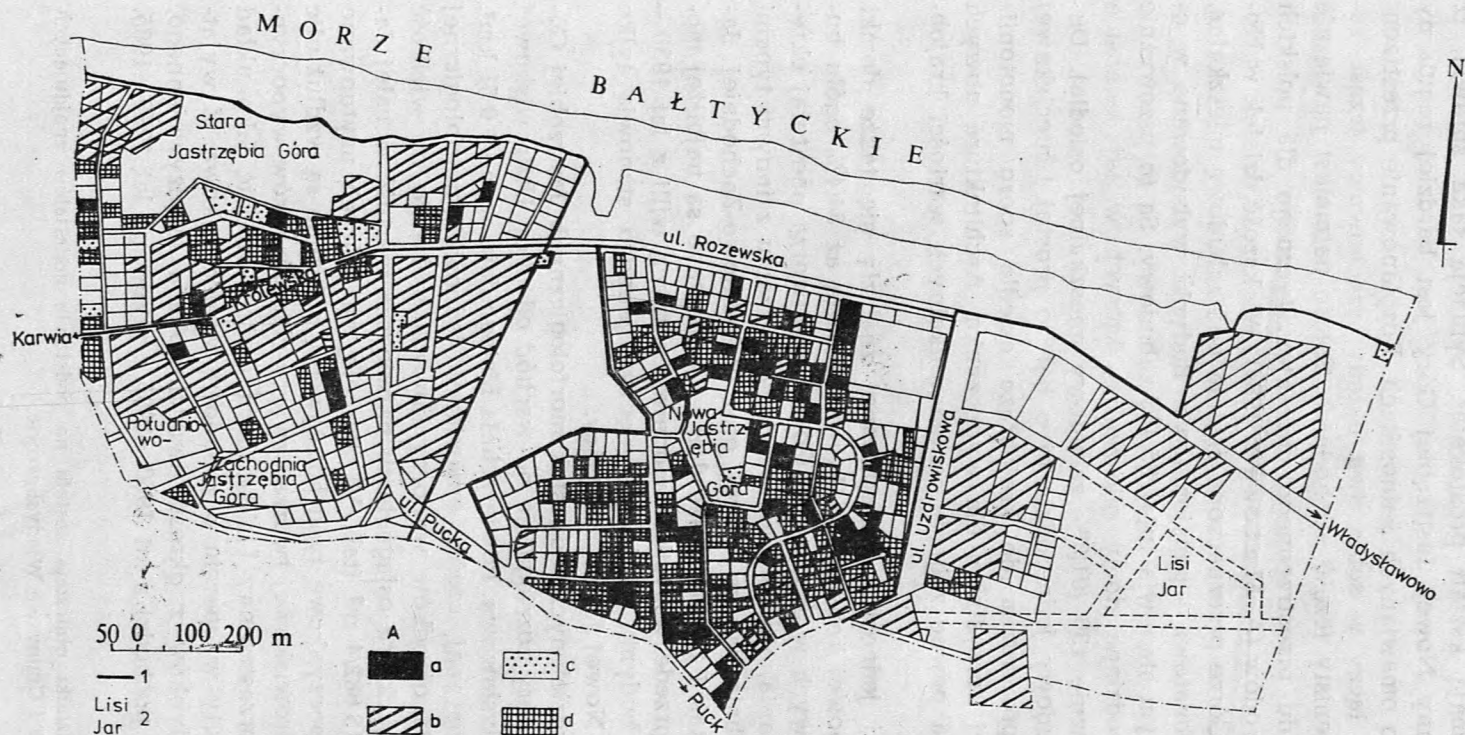
Kolejną jednostką morfologiczną osiedla jest Nowa Jastrzębia Góra, położona na wschód od poprzednio omawianej. Jednostka ta obejmuje obszar o powierzchni 0,47 km² zawarty w obrębie ulic Rozewskiej (od północy), Uzdrowskiej (od wschodu) i Wiejskiej (od południa). Od strony zachodniej granicę tej jednostki tworzy linia zwartej zabudowy. Jest to najbardziej intensywnie zagospodarowana część Jastrzębiej Góry. Znajduje się tutaj 2/3 wszystkich działek oraz budynków. Średnia powierzchnia działki w Nowej Jastrzębiej Górze jest prawie trzy razy mniejsza niż w Południowo-Zachodniej i Starej Jastrzębiej Górze. Ponadto wszystkie działki są bardziej jednolite. Nie występują generalnie parcele o powierzchni większej niż 1000 m² i pra-

wie wszystkie mają kształt prostokąta³. Sytuacja taka sprawia, iż układ przestrzenny Nowej Jastrzębiej Góry jest bardziej regularny niż w poprzednio omawianych jednostkach. Rozplanowanie przestrzenne tej jednostki łączy w sobie dwa układy: szachownicy (część zachodnia) i promienisty (część wschodnia). Całość natomiast nawiązuje do modelu układu przestrzennego charakterystycznego dla polskich odmian miast ogrodów (A. M a t c z a k 1984). Większość działek w Nowej Jastrzębiej Górze przeznaczona została pod zabudowę mieszkalną, mieszkalno-pensjonatową i pensjonatową. Budynki wybudowane w okresie powojennym stanowią tutaj 85,4⁰/₀ zabudowy. Są to przeważnie prywatne jednorodzinne domy mieszkalne, których w tej jednostce wybudowano łącznie 136 (91,3⁰/₀ zabudowy mieszkalnej osiedla). Duża zwartość zabudowy jednorodzinnej o bardzo prostej i nieciekawej architekturze wprowadziła do krajobrazu osiedla sporo monotonii, czyniąc go mniej korzystnym dla wypoczynku. Architektura nowych domów stworzyła pewne zagrożenie dla unikalnych wartości krajobrazu tego terenu.

W omawianej jednostce przestrzennej znalazły się także domki letniskowe o typowej konstrukcji, które stanowią aż 84,4⁰/₀ ogółu budynków letniskowych w Jastrzębiej Górze. Nie tworzą one tutaj określonego zgrupowania, ale występują w przemieszaniu z innymi typami zabudowy. Podobnie jak w Starej oraz Południowo-Zachodniej Jastrzębiej Górze, tak i tu najstarsze domy usytuowane są najbliżej morza. Dotyczy to przede wszystkim modernistycznych willi z lat 1930—1939. Ogółem budynki z okresu międzywojennego stanowią tylko 14,6⁰/₀ zabudowy Nowej Jastrzębiej Góry.

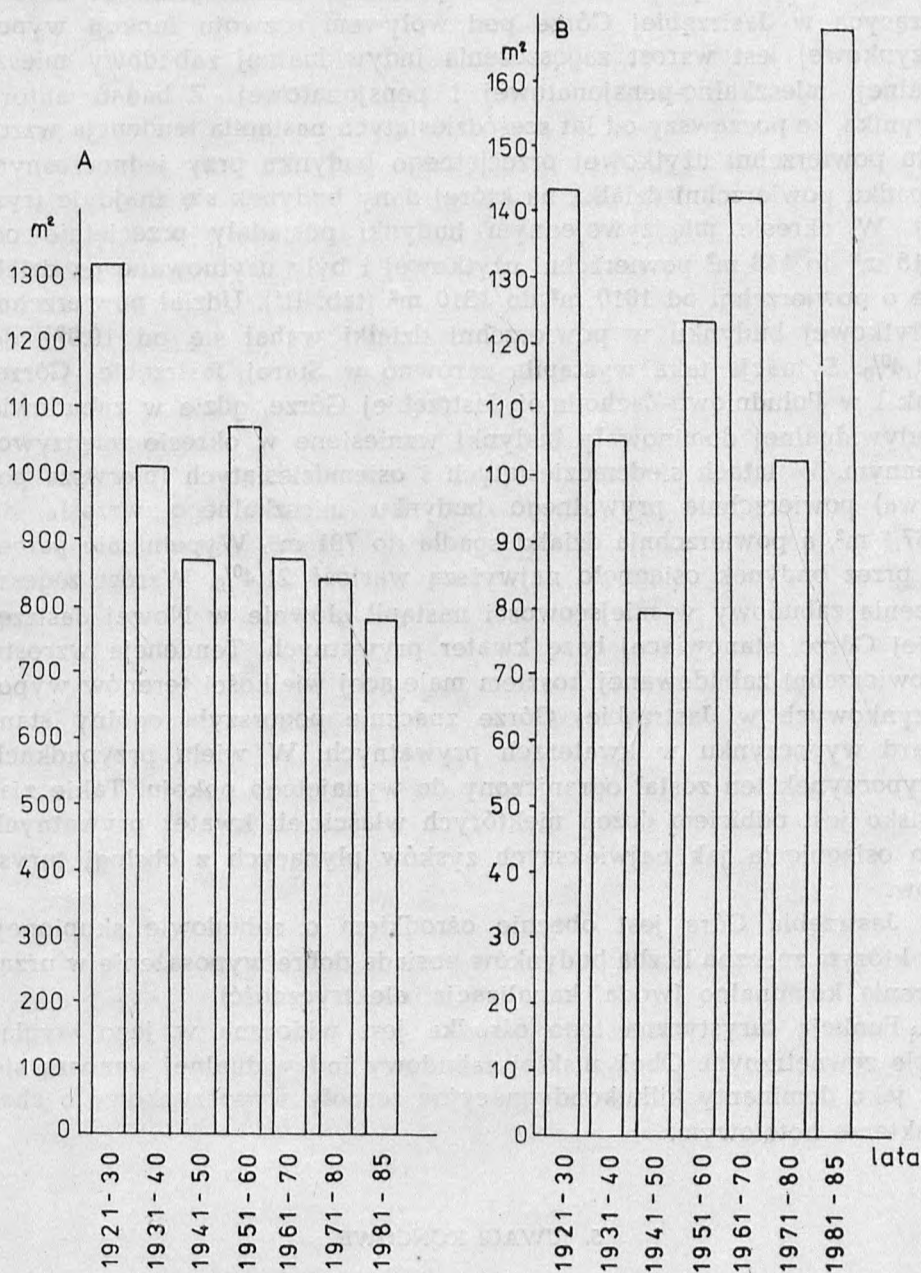
Czwartą z wydzielonych jednostek morfologicznych Jastrzębiej Góry jest Lisi Jar, który rozciąga się na wschód od ulicy Uzdrowskiej w kierunku Władysławowa. Powierzchnia Lisiego Jaru wynosi 0,51 km². Przeznaczenie znacznej części omawianej jednostki morfologicznej pod zabudowę dla ośrodków wypoczynkowych wpłynęło na wielkość przeciętnej działki, która osiągnęła tu największą wartość w całej Jastrzębiej Górze 13 682,4 m² (tab. V). Parcele, na których usytuowano duże zespoły wypoczynkowe typu hotelowego, położone są wzdłuż ulic Rozewskiej i Uzdrowskiej tworząc zwarty ciąg ośrodków wypoczynkowych. Układ przestrzenny Lisiego Jaru można określić jako układ blokowy rozwinięty w oparciu o zabudowę wypoczynkową. Z wyjątkiem dwóch budynków z okresu dwudziestolecia międzywojennego, całość zabudowy pochodzi z lat 1960—1985 z przewagą lat 1970—1985.

³ Powierzchnia działki obliczona została na podstawie materiałów znajdujących się w Urzędzie Miasta i Gminy we Władysławowie.

Rys. 3. Jednostki morfologiczne i funkcje zabudowy Jastrzębii Góry w 1985 r.
 1 — granice jednostek morfologicznych, 2 — nazwy jednostek morfologicznych; A — funkcja zabudowy; a — drugie domy i domki letniskowe, b — ośrodki wypoczynkowe, c — zabudowa usługowa, d — zabudowa mieszkaniowa

Unités morphologiques et fonctions des constructions à Jastrzębia Góra en 1985
 1 — limites des unités morphologiques, 2 — noms des unités morphologiques; A — fonctions des constructions; a — maisons secondaires et celles estivales, b — centres de repos, c — locaux à usage de services, d — maisons d'habitation

Rys. 4. Zmiany powierzchni działki oraz powierzchni użytkowej zabudowy indywidualnej w Jastrzębiej Górze

A — średnia powierzchnia działki, B — średnia powierzchnia użytkowa zabudowy

Changements de la superficie de la parcelle et de la superficie utilitaire des maisons privées à Jastrzębia Góra

A — superficie moyenne de la parcelle, B — superficie utilitaire moyenne de l'aménagement

Ilościowym wyrazem wielkości przemian morfologicznych zachodzących w Jastrzębiej Górze pod wpływem rozwoju funkcji wypoczynkowej jest wzrost zagęszczenia indywidualnej zabudowy mieszkalnej, mieszkalno-pensjonatowej i pensjonatowej. Z badań autora wynika, że począwszy od lat sześćdziesiątych nastąpiła tendencja wzrostu powierzchni użytkowej przeciętnego budynku przy jednoczesnym spadku powierzchni działki, na której dany budynek się znajduje (rys. 3). W okresie międzywojennym budynki posiadały przeciętnie od 115 m² do 143 m² powierzchni użytkowej i były usytuowane na działce o powierzchni od 1010 m² do 1310 m² (tab. III). Udział powierzchni użytkowej budynku w powierzchni działki wahał się od 10,9% do 11,4%. Sytuacja taka wystąpiła zarówno w Starej Jastrzębiej Górze, jak i w Południowo-Zachodniej Jastrzębiej Górze, gdzie w zabudowie indywidualnej dominowały budynki wzniesione w okresie międzywojennym. W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych (pierwsza połowa) powierzchnia prywatnego budynku mieszkalnego wzrosła do 167,1 m², a powierzchnia działki spadła do 781 m². Wypelnienie parceli przez budynek osiągnęło najwyższą wartość 21,4%. Wzrost zagęszczenia zabudowy w miejscowości nastąpił głównie w Nowej Jastrzębiej Górze, stanowiącej bazę kwater prywatnych. Tendencja wzrostu powierzchni zabudowanej kosztem malejącej wielkości terenów wypoczynkowych w Jastrzębiej Górze znacznie pogorszyła ogólny standard wypoczynku w kwaterach prywatnych. W wielu przypadkach wypoczynek ten został ograniczony do wynajętego pokoju. Takie zjawisko jest odbiciem dążeń niektórych właścicieli kwater prywatnych do osiągnięcia jak największych zysków płynących z obsługi turystów.

Jastrzębia Góra jest obecnie ośrodkiem o zabudowie skupionej, w którym znaczna liczba budynków posiada dobre wyposażenie w urządzenia komunalne (woda, kanalizacja, elektryczność).

Funkcja turystyczna tego ośrodka jest widoczna w jego wyglądzie zewnętrznym. Obok niskiej zabudowy indywidualnej wznoszą się tu jako dominanty kilkukondygnacyjne zespoły wypoczynkowe o charakterze hotelowym.

5. UWAGI KOŃCOWE

Główną cechą charakterystyczną rozwoju przestrzennego Jastrzębiej Góry było stopniowe odchodzenie zabudowy z terenów najbardziej atrakcyjnych leżących najbliżej morza w głąb lądu oraz powstanie nowych skoncentrowanych jednostek przestrzennych o bardziej

jednolitej funkcji i fizjonomii, różniące się między sobą wiekiem oraz układem i zróżnicowaniem przestrzennym działek. Dużym zmianom uległa także struktura funkcjonalna osiedla. W pierwszym okresie rozwoju w osiedlu dominowała zabudowa letniskowa i mieszkalna (tab. II). Po drugiej wojnie światowej w wyniku rozwoju ruchu turystycznego powstało tu szereg ośrodków wypoczynkowych oraz obiektów o funkcjach usługowych. Rozwinęła się także indywidualna zabudowa mieszkalna, z której znaczna część zaczyna pełnić funkcje związane z obsługą turystów. Natomiast większość przedwojennych domów letniskowych po wojnie zaczęła pełnić funkcje mieszkalne. Lata siedemdziesiąte były okresem największego rozwoju zabudowy. Niemal w każdej z wydzielonych grup zabudowy nastąpił wzrost liczby budynków. Największy przyrost zanotować można w grupie budynków mieszkalno-pensjonatowych i pensjonatowych, ośrodków wypoczynkowych oraz różnego rodzaju obiektów usługowych o charakterze sezonowym.

Opisane zjawisko rozwoju zabudowy o funkcjach związanych z obsługą turystów w Jastrzębiej Górze stanowi dobry przykład wpływu ruchu turystycznego na układ przestrzenny osiedla, charakterystyczny dla wielu miejscowości letniskowych położonych w obszarach atrakcyjnych przyrodniczo.

Przemiany fizjonomiczne, funkcjonalne i przestrzenne Jastrzębiej Góry są przykładem długotrwałego procesu przystosowania całego osiedla do przyjmowania i obsługi wzrastającej z roku na rok liczby turystów.

O skali przemian, jakie zaszły na obszarze Jastrzębiej Góry w okresie ostatnich sześćdziesięciu lat, mogą świadczyć również liczby osób wypoczywających w tej miejscowości. Jak podaje S. Leszczycki (1939) w 1930 r. wypoczywało tu 749 osób, a w sezonie letnim 1938 r., zdaniem W. Leszczyckiej (1939) już 4824 osoby (łącznie z pobytami na obozach i koloniach). Porównanie tych wartości z ponad 57 tys. turystów, jacy wypoczywali w Jastrzębiej Górze w 1985 r., tłumaczy omówione w artykule przemiany tej miejscowości.

PIŚMIENNICTWO

- Augustowski B., 1977, *Pomorze*, Warszawa.
Dębski L. A., 1974, *Nadmorskie aglomeracje czasowe*, Warszawa.
Drzewiecki M., 1980, *Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich*, Warszawa.

- Koter M., 1974, *Fizjonomia, morfologia i morfogeneza miasta. Przegląd rozwoju oraz próba uściślenia pojęć*, „Zeszyty Naukowe UE”, seria II, z. 55.
- Leśko R., 1975, *Charakterystyka warunków bioklimatycznych Polski w odniesieniu do turystyki i wypoczynku*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Turystyki”, nr 2 i 3.
- Leszczycka W., 1939, *Ruch uzdrowiskowo-leśniskowy w województwie pomorskim w sezonie letnim 1938 r.*, „Komunikaty Studium Turyzmu UJ”, z. 16.
- Leszczycki S., 1939, *Rozwój ruchu uzdrowiskowego w Polsce*, „Turystyka Polska”, nr 6.
- Matczak A., 1984, *Próba wykorzystania analizy morfologicznej do określenia funkcji wypoczynkowej osiedli w strefie podmiejskiej Łodzi*, „Problemy Turystyki”, nr 2.
- Mileska M. I., 1963, *Regiony turystyczne Polski*, „Prace Geograficzne”, nr 3.
- Podoski K., 1976, *Czynnik ludzki w procesie zagospodarowania i przemian strukturalnych regionu gdańskiego*, Gdańsk.
- Sochacki A., 1975, *Przemiany wsi nadmorskich województwa gdańskiego w XXX-leciu PRL*, [w:] *Przemiany społeczne w regionie gdańskim w powojennym XXX-leciu*, red. K. Podoski, Gdańsk.
- Wiluś R., 1986, *Wpływ turystyki wypoczynkowej na urbanizację Jastrzębiej Góry*, praca magisterska wykonana w Zakładzie Geografii Miast i Turyzmu Instytutu Geografii Ekonomicznej i Organizacji Przestrzeni Uniwersytetu Łódzkiego.

Mgr Robert Wiluś
 Instytut Geografii Ekonomicznej
 i Organizacji Przestrzeni Uniwersytetu Łódzkiego
 Zakład Geografii Miast i Turyzmu
 al. Kościuszki 21
 90-418 Łódź

Wpłynęło:
 23 lipca 1987 r.

RESUMÉ

L'article présente le développement spatial qui s'est opéré à Jastrzębia Góra sous l'influence du tourisme. Le travail a pour but la vérification de l'hypothèse selon laquelle le tourisme a une forte influence sur le développement spatial des localités maritimes. Jastrzębia Góra est à présent une des plus grandes et des plus connues stations balnéaires de la voïevodie de Gdańsk. En 1985, 57 207 touristes venus de tout le pays y prenaient du repos. La base de couchage comptait à ce temps-là 10 402 places. La fonction de Jastrzębia Góra, depuis la naissance de la colonie en 1921, était liée avec le tourisme de repos. La colonie doit sa renommée avant tout à sa situation, au relief varié du sol avec un haut bord boisé et escarpé (33 m au-dessus de niveau de la mer) et à la propreté de sa plage. La construction d'une route carrossable liant Jastrzębia Góra à Puck (1929—1934) a favorisé le développement particulier de ce centre.

Les premières formes de construction de la colonie c'étaient des maisons secondaires, principalement des villas modernistes et de petits manoirs, construits pendant les vingt ans d'entre deux guerres. Avant la deuxième guerre mondiale, sur le terrain présenté, ont aussi apparu les premières maisons de repos à l'architecture proche de celle caractéristique des centres de repos contemporains.

Après la guerre, le caractère de l'aménagement de la colonie a subi des transformations considérables. L'architecture moderne commence à dominer. Dans la plu-

part ce sont les grands centres de repos et les colonies de vacances appartenant aux entreprises. En dehors de la construction des maisons de repos se développe aussi sur une grande échelle la construction des maisons d'habitation et celle estivale dans le secteur privé. L'architecture de ces bâtiments, simple et peu intéressante, introduit dans le paysage de la colonie beaucoup de monotonie et le rend moins favorable au repos. La grande concentration du mouvement touristique et les profits considérables qu'en tirent ceux qui le servent, ont encouragé la plupart des habitants de Jastrzębia Góra au louage des chambres aux touristes. Ainsi a surgi la base des chambres privées. L'intérêt de la population pour la réception du mouvement touristique se reflète aussi dans la physionomie de l'aménagement. On a commencé à construire les maisons destinées au louage d'une plus grande quantité de places de couchage dans les chambres d'hôte. A observer est aussi la tendance de bâtir les maisons d'habitation l'une près de l'autre, d'arrêter l'aménagement dispersé (les années 1921—1939) en passant à celui compact et serré (les années 1950—1985).

A présent (1985), Jastrzębia Góra compte 343 bâtiments représentant 15 types de la physionomie différenciée. Du point de vue de leur fonction, ces bâtiments peuvent être divisés en 4 groupes:

— maisons secondaires et celles estivales	62 (81,1%)
— centres de repos	50 (14,6%)
— locaux à usage de service	28 (8,2%)
— locaux à usage d'habitation	203 (59,1%)

On peut distinguer 4 unités morphologiques dans la disposition spatiale de Jastrzębia Góra. La première — la Vieille Jastrzębia Góra — est la plus vieille partie de la colonie et la plus proche de la mer. Les villas et les petits manoirs d'avant guerre y sont prépondérants. En dehors de grandes parcelles (de plus de 1000 m²) ayant la forme de polygone irrégulier, on rencontre celles plus petites (de 700 à 1000 m²) rectangulaires.

Dans les premières années, tout de suite après la deuxième guerre, est née Jastrzębia Góra Sud-Ouest située plus au Sud que la première. Les centres de repos construits dans les années 1950—1969 y sont les plus nombreux. Les parcelles dans leur majorité sont grandes, leur aménagement spacial est proche d'une disposition de bloc. La suivante unité morphologique c'est la Nouvelle Jastrzębia Góra située à l'Ouest par rapport à la précédente. Elle est née dans les années 1970—1985 à la suite de la lotisation des terrains dans le but d'y construire des maisons d'habitation et, au moindre degré, celles estivales modernes. Les parcelles ont à peu près la même grandeur et presque toutes sont rectangulaires. La disposition spatiale de cette unité est régulière et rappelle le modèle caractéristique des variétés polonaises des villes-jardins (A. Matczak, 1948). Lisi Jar c'est la dernière des unités morphologiques distinguées à Jastrzębia Góra. Y dominent les grandes formes de construction; les grands ensembles de repos, ayant le caractère des hôtels, sont dressés sur les parcelles dont la superficie dépasse 10 000 m². La disposition spatiale de Lisi Jar peut être définie comme celle de bloc, développée à la base de l'aménagement de repos.

Ce qui caractérise le développement spatial de Jastrzębia Góra c'est la distance croissante entre les terrains les plus attrayants, situés au bord de la mer et les unités spatiales nouvelles, concentrées loin du littoral, dont la fonction et la physionomie sont plus homogènes, mais leur âge, leur disposition et leurs parcelles ont des aspects dissemblables.

SUMMARY

The article presents the spatial development which occurred at Jastrzębia Góra due to tourism. The aim of this article is verification of the hypothesis of a strong influence of tourism upon the spatial development of coastal localities.

Jastrzębia Góra is now one of the biggest and most popular seaside resorts in the district of Gdańsk. In 1985 52,207 tourists from all the country found recreation there. The total accommodation consisted at that time of sleeping arrangements for 10,402 persons.

The function of Jastrzębia Góra, since the locality has been established (1921), is connected with recreational tourism. The place owes its popularity first of all to its situation, varied sculpture of the earth's surface with a high cliff coast covered with wood (33 m above sea level), and a clean beach. Particular growth of the resort is connected with construction of a paved road from Puck (1929—1934).

The first form of buildings erected at the locality was second houses, chiefly modernistic villas and little manors from the two interwar decades. Before World War II first holiday homes appeared in the area, similar to typical modern holiday centres.

After World War II the character of buildings in the locality undergoes big changes. A more modern architecture begins to predominate. It is mostly big rest and holiday centres, owned by factories. Beside the holiday centres, a large-scale construction of private houses and summer houses is developing. The simple and uninteresting architecture of those houses makes the scenery of the locality rather monotonous and less favourable for recreation. Big concentration of tourist traffic and considerable profits from services caused that most local residents began to let rooms to tourists. In this way private accommodation has been created. People's interest in reception of tourist traffic was reflected in the character of buildings. Houses planned to let more beds in guest rooms started to be built. The tendency is also noticed to congest individual houses, and to pass from dispersed building lay-out to compact or concentrated settlement (1950—1985).

Together with development of tourist traffic at Jastrzębia Góra services have been developed too.

The total number of buildings in present-day Jastrzębia Góra (1985) was 343 buildings differentiated in 15 types (table 1). According to their functions the buildings can be divided into 4 groups:

— second houses and summer houses	62 buildings (18.1 per cent)
— holiday centres	50 buildings (14.6 per cent)
— buildings for services	28 buildings (8.2 per cent)
— dwelling houses	203 buildings (59.1 per cent)

In the spatial lay-out of Jastrzębia Góra 4 morphologic units can be separated. The first of them, Old Jastrzębia Góra, is the oldest part of the locality, situated closest to the sea. Here the pre-war villas and little manors predominate. Beside large plots of ground (over 1,000 sq m) of irregular polygonal shape, there are smaller plots (from 700 sq m to 1,000 sq m) in the shape of rectangle.

In the first period after World War II the South-West Jastrzębia Góra was created, lying south from Old Jastrzębia Góra. Here the holiday centres, built in the years 1950—1969, predominate. Most of the plots are of large area and their spatial lay-out refers to block structure. The next morphologic unit is New Jastrzębia Góra, lying to the east of South-West Jastrzębia Góra. It was established between 1970—1985 as a result of cutting up of land for dwellings, and to a lesser degree

for modern summer houses. The size of the plots is much the same (700—800 sq m) and almost all are rectangular shape. The spatial lay-out of this unit is regular and refers to the characteristic model of Polish garden-towns (A. Matczak 1984). The last of detached morphologic units of Jastrzębia Góra is Lisi Jar. The predominating building forms are here large holiday units of hotel type, built on plots of surface exceeding 10,000 sq m. The spatial lay-out of Lisi Jar can be determined as a block structure, developed basing on holiday centres building.

The main feature of spatial development of Jastrzębia Góra was progressive moving away of the built-over area from the most attractive grounds near the coast further inland, and establishing of new concentrated spatial units of more uniform function and physiognomy, of different age and lay-out, and spatial differentiation of plots.

Translated by Ludwik Lamentowski